

Література:

1. Дмитренко Н. Стиль шинуазрі в контексті культурно-мистецьких традицій Далекого Сходу в європейському просторі. Веб-сайт. URL: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.50.933> (дата звернення: 06.05.2026).
2. Махно С. Вабі-сабі – мистецтво жити просто. 2016. Веб-сайт. URL: <https://makhnostudio.com/uk/blogs/wabi-sabi-the-art-of-simple-living/> (дата звернення: 09.05.2026)
3. Stephy Chung. Why the Adidas ‘Chinese New Year’ jacket has gone viral. *CNN*. 2026. URL: <https://edition.cnn.com/2026/02/16/style/adidas-tang-jacket-chinese-new-year-trend-intl-hnk> (дата звернення: 12.05.2026).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-630-3-32>

ВІД ПРИСУТНОСТІ ДО КОНТЕНТУ: ТЕАТР У ЛОГІЦІ «МАТИ» І «БУТИ»

Шимчук А. М.

*студентка V курсу факультету культури і мистецтв
Волинський національний університет імені Лесі Українки*

Пригода-Донець Т. М.

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри культурології
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Сучасна культура дедалі глибше занурюється у режим безперервного документування реальності. Переживання більше не задовольняється власною миттєвістю; воно прагне залишити після себе слід, бути зафіксованим, вписаним у цифрову пам'ять. Тут мимоволі пригадується думка Сьюзен Зонтаг про фотографію як особливу форму привласнення реальності, спробу не лише зберегти момент, а й засвідчити власне існування всередині нього [1]. Втім, навряд чи це варто розглядати виключно як наслідок технологічного розвитку або поверхневості сучасної людини. Можливо, йдеться про значно глибшу психологічну потребу – спробу на мить уповільнити плинність досвіду, втримати його від остаточного зникнення. Соціальні мережі здаються простором колективного архівування буття: людина безперервно залишає після себе цифрові сліди, намагаючись ненадовго зупинити розпад моменту, закарбувати власну присутність перед тим, як вона знову стане частиною нестійкого потоку життя. Тут виникає

суперечність: чим інтенсивніше досвід документується, тим важче інколи безпосередньо перебувати всередині нього. Особливо виразно ця напруга проявляється у театрі. На відміну від мистецтв, які органічно співіснують із повторенням і тиражуванням, театр залишається прив'язаним до крихкої матерії моменту. Він існує у змінній атмосфері співприсутності, у варіативному просторі між сценою та глядачем, де значення народжується не лише через текст чи дію, а й через важко вловлювані стани: ритм мовчання, густину повітря, колективне напруження уваги. Навіть цифрова фіксація театру часто нагадує спробу зберегти воду у формі відбитка хвилі. Так, запис утримує контур події, проте сама присутність залишається рухомою, мінливою, такою, що вислизає від остаточного архівування.

Відомий психолог і філософ Е. Фромм, розмірковуючи про два способи людського існування «бути» і «мати», пише не стільки про матеріальне володіння, а й про сам принцип взаємодії людини зі світом. Модус «мати» тяжіє до накопичення, стабілізації та привласнення пережитого. Модус «бути», навпаки, пов'язаний із процесуальністю, відкритістю та здатністю перебувати всередині досвіду без потреби негайно перетворювати його на доказ, образ або цифровий артефакт [2]. Людина ризикує колекціонуванням не тільки речей, але й власних станів, емоцій, подій, вражень. У такому разі пережите набуває остаточної реальності лише після того, як стає видимим, опублікованим, вписаним у цифровий простір. Масштабність цього спостереження складає враження, що людина прагне володіти навіть власною присутністю, перетворюючи її на серію заархівованих фрагментів. Втім, саме театр особливо гостро оголює межі такого привласнення. На відміну від цифрового контенту, який потенційно може бути нескінченно відтвореним, збереженим або повторно переглянутим, театральна подія існує у значно вразливішому режимі. Вона майже приречена на власне зникнення. Навіть одна й та сама вистава ніколи не повторюється: змінюється внутрішній стан актора, ритм мовлення, уважність залу, сама щільність вечора. Театр щоразу народжується наново і щоразу частково вислизає ще у момент свого існування.

Можливо, саме тому театральний досвід так складно остаточно перетворити на контент. Камера здатна зафіксувати композицію кадру, сценографію, голос, послідовність дій, проте між записом вистави та безпосереднім перебуванням у залі все ж залишається певний, майже невидимий, надлишок присутності. Йдеться про ті нестабільні й важковловлювані аспекти переживання, які народжуються лише у спільному просторі: напруження колективного мовчання, раптову зміну атмосфери, дивне відчуття співбуття з абсолютно чужими людьми у темряві театральної зали. Театр зберігає щось принципово незручне для культури безперервного архівування. Його неможливо повністю «мати», оскільки сама його природа побудована не на

стабільності, а на процесуальності та зникненні. Театральне переживання не накопичується як річ або цифровий файл. Воно радше осідає у пам'яті як емоційний післяобраз, зміна внутрішнього стану, тілесне відчуття пережитої присутності. Тілесність у театрі взагалі переживається анахронічніше, ніж у цифровому просторі. Вистава проходить крізь людину не лише як образ чи інтелектуальна конструкція, а й як фізичний стан: через втому у спині після кількох годин сидіння, через сухість повітря у залі, через надто різкий вдих актора, який чути у тиші. Іноді достатньо короткої паузи або збою інтонації, щоб атмосфера сцени змінилася майже відчутно і простір ненадовго змістив власну температуру. Театр погано піддається остаточному редагуванню саме тому, що в його структурі завжди залишається людська непередбачуваність. Тут немає можливості повністю усунути випадковість, надто довге мовчання, нервовість або помилку. Проте саме ця нестабільність і формує відчуття живої присутності, яке так важко перенести у цифровий формат без втрати чогось суттєвого.

Цифровий контент значною мірою функціонує через принцип безперервного потоку: швидкої зміни образів, інтенсивності, нескінченного перемикавання уваги. Його структура побудована так, аби досвід залишався максимально керованим і легким для споживання. Людина може зупинити перегляд, пришвидшити його, миттєво перейти до наступного фрагмента, майже не затримуючись у жодному стані надто довго, не осмислюючи переживань і вражень, їхнього місцезнаходження у тілі. Така форма взаємодії створює ілюзію контролю над власною увагою, хоча, насправді, сама увага поступово починає існувати у режимі автоматизованого ковзання поверхнею вражень. У цьому потоці майже не залишається місця для паузи, незручності, затримки чи мовчання, яке нічого не пояснює і не розважає. Контент прагне бути достатньо динамічним, щоб не дозволити людині остаточно випасти з ритму безперервного споживання. Театр функціонує за зовсім іншою логікою часу. Він не приховує тривалості моменту і не намагається згладити його шорсткість. Надто довга сцена, випадкова помилка, емоційний збій або пауза, що починає тиснути власною тишею, не руйнують театральну подію, а навпаки – повертають людину до фізичного переживання присутності, яку вже неможливо безболісно “перегорнути” до наступного фрагмента.

Можливо, саме тому після вистави людина нерідко пам'ятає не стільки конкретний текст чи послідовність сцен, скільки власний стан усередині пережитого. Театр і далі залишається простором, у якому досвід не перетворюється остаточно на завершений об'єкт. Вистава не осідає у пам'яті як щось стабільне й цілісне; після неї часто залишаються лише уривки станів, інтонації, тілесних відчуттів, внутрішнє зміщення, через яке звичне сприйняття реальності на короткий час починає втрачати свою монолітність. Культура соціальних

мереж привчила людину безперервно документувати власне існування, накопичувати сліди пережитого, перетворювати присутність на видимий і доступний архів. Проте навіть найбільш детальна фіксація не здатна усунути минуцність самого досвіду. Запис вистави зберігає світло, звук, композицію сцени, але не може повністю перенести ту напругу живої співприсутності, яка виникає між людьми у спільному просторі й зникає одразу після завершення театральної події.

Фроммівський модус «бути» тут набуває особливої ваги не як абстрактна філософська категорія, а як спосіб взаємодії з переживанням, що не потребує негайного привласнення. Театр залишає людину всередині нестійкого й незавершеного моменту, де увага ще не встигає перетворитися на контент, а присутність не редукується до цифрового сліду. Саме ця невловимість і робить театральний досвід настільки складним для остаточного архівування.

Література:

1. Зонтаг С. Про фотографію. Київ : Основи, 2002. 272 с.
2. Фромм Е. Мати чи бути? Київ : Український письменник, 2010. 272 с.